

On Intellectual Vitality, Mentality and Leisure at Bocșa-Montană in the 1930s

Cornel CRĂCIUN

Keywords: Bocșa-Montană, vitality, mentality, leisure, 1930s.

Rezumat

Considerații asupra vitalității intelectuale, a mentalității și a modalităților de petrecere a timpului liber la Bocșa-Montană în anii '30

Situația înregistrată la Bocșa-Montană pe durata anilor '30 este foarte asemănătoare cu cea pe care am înregistrat-o în cazul Săcelelor brașovene. Avem de-a face cu o grupare de trei localități învecinate. Bocșa-Montană, Vasiova și Bocșa-Română, ce nu depășesc statutul de comune rurale pe durata anilor interbelici. Investiția culturală, mentalitatea cvasi-urbană ce se forjează aici, ca și modalitățile specifice de petrecere a timpului liber, sunt însă compatibile cu ale unui spațiu urban de mici dimensiuni.

În privința nivelului instituțional atins de zona geografică avută în vedere, trebuie să menționăm buna reprezentare muzicală: Reuniunea corală DOINA din Vasiova (creată în 1899), ansamblurile ARMONIA și MIHAIL GAȘPAR din Bocșa-Montană, corul LIGII TEMPERANȚA din Bocșa-Română. Din aceeași perspectivă se mai cuvin amintite: „Despărțământul ASTRA“ plasa Bocșa (creat în iulie 1931), Clubul sportiv din Bocșa Montană (1925), Clubul civic (1930) și Oficiul ONT Bocșa-Montană (august 1935).

Principalele publicații editate în Bocșa-Montană au fost: jurnalele săptămânale „Lumina Carașului“ (1929-1935) și „Pământ Bănățean“, respectiv calendarul „Lumina Poporului“. Probleme dezbătute în paginile acestora consemnau racordarea la standardele urbane ale momentului, fie că a fost vorba despre influența nefastă a muzicii de jazz la seratele artistice locale sau despre reprezentațiile cinematografice neadecvate vârstei, de concursurile de frumusețe și pericolul pierderii identității prin abandonarea costului popular, de articolele privind educația cosmetică și folosirea radiofoniei, ori despre cursurile de dans și spectacolele de iluzionism.

Personalitățile cu impact cultural major din Bocșa-Montană au fost reprezentate de MIHAIL VELCELEANU, patron al tipografiei și librăriei „Minerva“, editor al jurnalului „Lumina Carașului“ și al calendarului „Lumina Poporului“, ziarist și dramaturg; respectiv IONEL GAȘPAR, primpretor al plasei Bocșa-Montană (1935), conducător al „Clubului Civic“ și președinte al oficiului local ONT. În Vasiova poate fi citat preotul CORIOLAN ZUIAC, întemeietorul și conducătorul Reuniunii muzicale „Doina“, iar în Bocșa-Română învățătorul CORNEL PANCAN, dirijorul corului „Ligii Temperanței“.

Modalitățile de petrecere a timpului liber plecau de la premisa declarării localității Bocșa-Montană drept stațiune climaterică de interes local. Hotelul „Cerbul de Aur“ și restaurantul „Unirea“ ofereau ambianța necesară relaxării familiale sau de grup prin intermediul seratelor distractive, cinematograful „Unirea“ servea ca loc de proiecții,

pentru turneele teatrale și muzicale ale ansamblurilor locale, zonale sau venite din Ungaria ori București, pentru conferințele de popularizare organizate de membrii corpului didactic autohton. Ștrandul „Paradis“ și secțiile clubului sportiv înființat în 1925 la Bocșa-Montană (fotbal, biciclistism și Ping-Pong), precum și filiala de turism „Carpatina“ (creată în vara anului 1934 la Bocșa-Izvor) completează evantaiul ofertei de profil existente pe durata anilor³⁰.

In the 1930s, Bocșa-Montană very much resembled Sacele in Brasov county¹. Three neighboring localities – Bocșa-Montană, Vasiova and Bocșa-Română, no larger than rural communes during the inter-war years, shared nevertheless the cultural ambition for a superior administrative identification. In the first three decades of the 20th century, their demographic increase was insignificant². However, in terms of cultural investment, quasi-urban mentality and leisure, the situation compares – with the necessary limitations – to that of a small-scale urban space. The aim of the present study is to demonstrate the intellectual vitality of this locality during the 1930's.

Established in 1899 by the priest Coriolan Zuiac, the „Doina“ musical ensemble was the most prestigious of the kind in the area. Similar ones were the „Armonia“ and „Mihail Gaspar“ choirs, and the choir of the „Temperanta League“ from Bocșa-Montană, run by the teacher Cornel Pancan³. ASTRA festivals at Bocșa-Montană in 1931 resulted in the ASTRA division of Bocsa on 26 July 1931, under the guidance of county chief Ionel Deatcu and of I. Bosica⁴. The local sports club, whose members would get involved in cultural enterprises during the 1930s, was founded in 1925. 1930 was a beneficial year in terms of organization. The „Temperanta“ league for anti-alcoholic propaganda and civic education⁵ was founded at Bocșa-Română, and the „Civic Club“ was founded at Bocșa-Montană, under the guidance of Ionel Gaspar, the son of the great cultural promoter, Mihail Gaspar. Based on the status of resort of Bocșa-Montană, efforts were made to organize tourism in the area. The local office of the county National Tourism Office was founded in 1925, under the presidency of the same Ionel Gaspar, who held the county-chief office at the time.

The main newspaper in the 1930s was „Lumina Carașului“, edited and printed in the „MINERVA“ graphic studio by Mihail Velceanu. Since 1 January 1935, it was called „Curentul Nou“ and it underwent a programmatic reorientation influenced by the anti-revisionist activity at the time. „Pamant Bănățean“, another newspaper published at Bocșa-Montană, was short-lived. Printing-houses functioned depending on media sales. Therefore, the strong links with the town Resita are relevant in this

¹ Crăciun 1994, pp. 89-102; Crăciun 1996, pp. 459-478.

² Bocșa-Montana had 2.956, Bocșa-Romana 2.609 and Vasiova 1.113, inhabitants. Cf. Diaconoviciu, 1898, p. 512. After three decades, the figures were as follows: Bocșa-Montană – 3.079 inhabitants and Bocșa-Română 3.024 inhabitants, respectively. Cf. MINERVA 1929, p. 197.

³ The information on this assembly was published in „Lumina Carașului“, Bocsa-Montană, V, no. 7-12 1933 and no. 8-19 February 1933, pp. 1-2. It was provided on the occasion of the performance, in „Cerbul de Aur“ Auditorium, of Filaret Barbu's music comedy entitled „The White Nightingale“. The performance was commented on in the press in Reșița – vezi „Valea Bârzavei“, III, nr.11/11 februarie 1933, p. 3. Periodicals from Reșița also provided information about the teacher Cornel Pancan.- vezi „Reșița“, II, nr. 38/20 septembrie 1936, p.3.

⁴ Vezi „Deșteptarea“, „Reșița“, II, nr. 67/25 iulie 1931, pp. 2-3 și nr. 68/1 august 1931, p. 2.

⁵ On 24 June 1930. Cf. „Lumina Carașului“, II, nr.26/6 iulie 1930, p. 2. II, no. 26/6 June 1930, p. 2.

sense. Thus, the Carol Otzinas printing press edited the Resita periodicals: „Bucuria Copiilor“ (1934-36) and „Valea Berzavei“ (1932-34), and „Pamant Bănăţean“, a newspaper from Bocșa-Montană. Rosner – another local printing-house edited „Desteptarea“, a paper from Reșița in 1930¹. Finally, „MINERVA“ printing-house was responsible with editing the weekly newspaper „Lumina Carasului“ from Bocșa Montană.

The press was a kind of community mirror and it therefore represented its interests. The papers edited at Bocșa-Montană during the 1930s were no exception. In a first section we shall analyze the local cultural „supply“ and reveal its mental impact and features.

The impact of modernity caused mixed feelings in an area where the urban and the rural interfered. People's appropriations of the „exaggerations“ of the time augmented the textual message of the media at Bocșa-Montană. In an article entitled „Save the Youth!“², G.Vifor protested against the pernicious effects of jazz music at local artistic soirees. A devout traditionalist, he sought to explain the intellectually and morally devastating effects it might have on the young generation. The author was concerned with the lack of official input, all the more so as jazz arrived in the area via ... Budapest. Beauty pageants were another reason for concern as far as community morality was concerned³. Despite the fact that a local contestant won the first prize at „Miss Caras“ contest in February 1930, the occasion for local pride was downcast by the bitter intervention of M.Gh.Balan-Buzeni two years later. His article, „An Occasion for Sin“⁴, was a genuine example of phillippic against the above-mentioned presumed immoral type of competition. Providing the example of Italy, where Mussolini had forbidden beauty pageants, the author insisted on the current economic crisis, which increased the danger of this type of show: „...*Când noi tăcem sub povara dărilor, a crizei, a grutăților zilnice, în fine, sub povara foamei și a mizeriei, ne trebuie concursuri de frumusețe? Să se facă concurs pentru ajutorarea celor lipsiți, al căror număr este mare*“. Another acutely sensed danger was that represented by the gradual disappearance of the national folk costume from the wardrobe of the average inter-war people. The blame was on the newly emerged tailor's places, and, by extension, on the impact of urban modernity – a direct reference to neighboring Resita. In his article, „The Danger of Luxury“⁵, Mihail Velceanu insisted mainly on the latter aspect.

The emergence of the radio was not welcomed either. Beyond its cultural advantages, which would become visible in time, it was met with the obsessions of a yet traditionalist society. In contrast to the first reaction, in the spring of 1929, the following ones indicate the overcoming of deeply seated reticence and the implementation of the new means of communication in the cultural framework of the

¹ „Reșița“, I, nr. 4/22 septembrie 1935, p. 2.

² „Lumina Carasului“, I, nr. 18/11 august 1929, p. 1.

³ The Pageant took place on 3 February 1930, at the Prefect's Office of Caras County. The winner was Ms. Miti Buruleanu, civil servant in Bocsă-Montana. Cf. „Lumina Carasului“, II, nr. 6/9 februarie 1930, p. 2.

⁴ „Lumina Carasului“, IV, nr. 18/1 mai 1932, p. 2.

⁵ „Lumina Carasului“, VI, nr. 270/27 mai 1934, p. 1.

time. The article entitled „Radio, Agricultural Machines or Business?”¹ is suggestive of an original integration of the term in an essentially pragmatic space – the radio was a luxury that could not supplant the real needs of a rural community: „...*guvernul a luat hotărârea ca să lumineze poporul mai mult, în scopul acesta fiecare comună va trebui să aibe un aparat de „Radio“, la care să asculte plugarii și sătenii în zilele de sărbători și iarna, ajutându-i la luminarea minții, dezvoltarea culturii lor, etc. Foarte frumoase sunt măsurile actualului guvern, dar mai înainte să aibe grijă ca fiecărei comuni să-i pună la dispoziție câte o mașină agricolă de arat, treerat, etc., cu care să se păată lucra pământul plugarilor lipsiți de vite și mijloace de lucru, ca să nu le rămână pământurile sterpe și fără rod. În zadar are cineva distracției, veselie, petrecere și cultură, și dacă e stomacul gol și amețit de foame le dă răului pe toate numai să aibe ce mânca...*”². Within just a few months, a shift of perception could be detected. A short note inserted under the „Latest News“ rubric mentioned the success of the national studio, which had been received at Bocșa-Montană too: „Postul de Radio București auzit la noi. Amatorii de radio din părțile noastre, pentru prima oară au început să audă încercările postului românesc dela Otopeni”³. Just use of terms „radio fans“ is suggestive of a more tolerant attitude. In the spring of 1930, two other publications emphasized the success of radio broadcasting. One mentions the fact that the radios in Caraș county had been identified and checked on 25 April. Out of a total of 872, over 100 were owned by people from Bocșa-Montană, Bocșa-Română and Vasiova³. Another piece of information refers to the special program provided by Radio Bucharest for the rural population on Sundays and on official holidays from 11 to 12 a.m.⁴. A distinct issue is that of radio speakers on trains. Shortly after the central studio started broadcasting, the Romanian society met the European level of demand in the field. The first reaction in the written press was rather circumspect, reminding one of the situation in the spring of 1929: „*Ministerul comunicațiilor d. Manoilescu a hotărât ca în vagoanele c.f.r. cl.I și II să fie instalate aparate de radio. Prețul călătoriilor pe distanța de 200 km. Va fi majorat cu 30 Kei, la cl.III se va asculta gratuit. Oare ce firmă face afacerea aceasta bună și de ce procente va beneficia Dl. Ministru? De radio ne arde nouă, când drumurile sunt într-o stare de plâns și podurile de pe șoselele țării sunt toate rupte?*”⁵. One’s general impression after reading the text would be that it demonstrates the theory of historical cycles ... The same topic would be tackled once again in 1931, with supplementary information⁶.

¹ „Lumina Carașului“, I, nr. 8/19 mai 1929, p. 1.

² „Lumina Carașului“, I, nr. 25/29 septembrie 1929, p. 4.

³ „Lumina Carașului“, II, nr. 17/1 mai 1930, p. 2. The record of the situation was as follows: Bocșa and neighbourhood 72; Bocșa-Română 30; Reșița 501; Oravița 148; Bozovici 20; Cacoveni 12; Moldova Nouă 26; Steierdorf (Anina) 63. Moreover, there were 350-400 unrecorded radios (!).

⁴ „Lumina Carașului“, II, nr. 17/1 mai 1930, p. 2.

⁵ „Lumina Carașului“, II, nr. 34/31 august 1930, p. 3.

⁶ „Instalarea radio-ului în trenurile noastre“ – „Consiliul de administrație al regiei autonome CFR în ședința de miercuri 22 aprilie, a aprobat concesionarea instalării și exploatării audițiilor de Radio în trenurile CFR firmei Intreprinderilor industro-comerciale „Julian Uțiu“ Turda-București. În cursul luni Mai se vor începe instalațiile necesare în atelierele Grivița. La început se vor înzestra cu radio câte două trenuri accelerate pe liniile București-Oradia, București-Timișoara, București-Cernăuți și București-Chișinău. Audițiile vor fi remise călătorilor, la clasa I și a II-a cu câști, contra unei taxe de 30 lei pe o distanță de 200 km, iar călătorilor din clasa III audițiile vor fi gratuite. În vagoanele regale se vor

But the article is devoid of any reference to the national economic crisis, which would make radio a costly adventure for the ordinary citizen.

The actual content of the local press perfectly matched the administrative situation of the time. Most information and articles were direct reference to the local community. Secondary information was then taken over from the central or provincial urban press, and inserts of external news followed. Journalists were not professionally trained and sought to emulate the models in the central press, mainly from Resita. Given its proximity (17 km), the ‘exchange’ of information and journalists between these two localities should not be surprising. The cultural page would often include literary serials, poetry and reviews. The authors most often published in serials were Mihail Velceleanu¹ and Damian Izverniceanu². A primary school teacher, I. Chetrinescu, was deeply interested in theorizing the cultural problems related to his profession³. The article he published on 8 February 1932 in „Lumina Carașului“ („Cultural Circles“) is relevant in this respect. With respect to serial publishing, mention should be made of professor C.Chiricas’s translations from Chekhov⁴. The lyric part of the publication brings to the foreground – rather by the constancy of the interventions than by the quality of their discourse – an entire group of local authors. Notable examples are the publications of Ion Miuta⁵, the critical voice of the paper,

---

instala aparate de telegrafie și telefonie fără fir pe lângă aparatele de radio“, „Lumina Carașului“, III, nr.18/3 mai 1931, p. 2.

¹ The titles of his interventions were: *Clopotele de la Mânăstirea Călugăra*, în „Lumina Carașului“, II, de la nr. 33/24 august 1930 și până la nr. 50/21 decembrie 1930; *Falsificatorii de bancnote*, „Lumina Carașului“, III, nr. 17/26 aprilie 1931 și nr. 18/3 mai 1931; *15 august 1916: Intrarea României în războiul pentru Întregirea Neamului*, „Lumina Carașului“, IV, de la nr. 33/14 august 1932 și până la V, nr. 11/12 martie 1933.

² The titles are: *Sergentul Petru Manciu*, „Lumina Carașului“, II, de la nr. 29/27 iulie 1930 la nr. 32/17 august 1930; *Cînd te acăși de nevasta altuia*, „Lumina Carașului“, V, nr. 12/19 martie 1933; *Pălămida*, „Lumina Carașului“, V, de la nr.210/31 martie 1933 și până la VI, nr. 255/11 februarie 1934; *Bicicleta*, „Lumina Carașului“, VI, de la nr. 256/18 februarie până la nr. 260/18 martie 1934; *Din revoluția din 1918*, „Lumina Carașului“, VI, de la nr. 261/25 martie până la nr. 266/29 aprilie 1934; *Cura de soare*, „Lumina Carașului“, VI, de la nr. 267/6 mai și până la nr. 270/27 mai 1934; *Pe Doberdo*, „Lumina Carașului“, VI, de la nr. 275/1 iulie 1934 până la VII, nr. 303/13 ianuarie 1935.

³ The titles are: *Solidaritatea cetățenească*, „Lumina Carașului“, III, de la nr. 42 (18 octombrie la nr. 45/8 noiembrie 1931; *Școala, învățătorul și poporul*, „Lumina Carașului“, III, de la nr. 49/6 decembrie la nr. 51/20 decembrie 1931; *Rolul învățătorilor în timpurile de astăzi*, „Lumina Carașului“, IV, de la nr. 13/27 martie la nr. 15/10 aprilie 1932.

⁴ The titles are: *La Otel*, „Lumina Carașului“, I, nr. 14/14 iulie 1929; *Vreau să dorm...*, „Lumina Carașului“, I, de la nr. 16/28 iulie la nr. 18/11 august 1929; *Fericirea femeiască*, „Lumina Carașului“, nr. 21/1 septembrie și nr. 22/8 septembrie 1929; *Rătăciții*, „Lumina Carașului“, I, nr. 23/15 septembrie și nr. 24/22 septembrie 1929; *O noapte fioroasă*, „Lumina Carașului“, I, de la nr.25/29 septembrie la nr.27/13 octombrie 1929; *Prin întunerice*, „Lumina Carașului“, I, nr.38/25 decembrie 1929.

⁵ *Sonet, Noapte moartă, Foileton de iarnă*, „Lumina Carașului“, VI, nr. 258/4 martie 1934, *Cântec, Ce e viața?, Noapte albă*, „Lumina Carașului“, VI, nr. 259/11 martie 1934; *Cântece, Amurg rural, Sonet*, „Lumina Carașului“, VI, nr. 260/18 martie 1934; *Primăvara, Flori pe etajeră*, „Lumina Carașului“, VI, nr. 261/25 martie 1934, *Viața mea, Cântec, Aniversare*, „Lumina Carașului“, VI, nr. 262/1 aprilie 1934; *Înviere, Sărbătoare, Zădărnice*, „Lumina Carașului“, VI, nr. 263/8 aprilie 1934; *Cuvinte pentru adormire, Amintirile*, „Lumina Carașului“, VI, nr. 264/15 aprilie 1934; *Predoslovire, Sonet*, „Lumina Carașului“, VI, nr. 265/22 aprilie 1934; *Tristia, Rugă nouă, Fântâna părăsită, Bunica, Îne viața*, „Lumina Carașului“, VI, nr. 266/29 aprilie 1934; *Mister, Început...*, *Amantele*, „Lumina Carașului“, VI, nr. 267/6 mai 1934; *În ritmul vremii, Cântec de seară*, „Lumina Carașului“, VI, nr. 268/13 mai 1934;

Aldulea Vodogan¹ and Elena Iconia Neagu². Lucian Costin³, a poet from Timișoara, also published here from 1933 to 1934. Apart from Miuta's constant endeavors regarding information of provincial literary origin, we should also mention certain reviews of undisputed promotional value. The printing space of „Lumina Carasului“ was actually transformed, on a pattern that functioned in similar cultural environments, according to the rules of market economy. The readers were informed

---

Țăranca, Drum, Satul, „Lumina Carasului“, VI, nr. 270/27 mai 1934; *Îndepărtările, Mi-ai tulburat în suflet pacea*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 271/3 iunie 1934; *Dumineca, Mama, De profundis*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 272/10 iunie 1934; *Viața mea, Strofe, Punct, Strigăt*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 273/17 iunie 1934; *Supărare, Miet de vară, Motov*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 274/24 iunie 1934; *În căutarea mea, Clar de lună, Plâns uman*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 275/1 iulie 1934; *În satul nostru...*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 276-277/8-15 iulie 1934; *Cruci de cimitir...*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 278-279/1 august 1934; *Numai eu...*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 280-281/15 august 1934; *Licurici, Înserare*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 282-283/1 septembrie 1934; *Autumnală, Baladă*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 284-285/15 septembrie 1934; *Rânduri răzlețe...*, *Spital*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 286-287/1 octombrie 1934; *Litanie autumnală*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 290-292/4 noiembrie 1934; *Neliniști în sufletul meu...*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 293-294/18 noiembrie 1934; *Orfanii de Răsboiu*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 295-296/2 decembrie 1934; *Mormânt*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 297/9 decembrie 1934; *Ninge...*, „Lumina Carasului“, VII, nr. 305/27 ianuarie 1935; *Pe cărări pustii de toamnă*, „Lumina Carasului“, VII, nr. 307/10 februarie 1935; *Amurg*, „Lumina Carasului“, VII, nr. 316/14 aprilie 1935; *Cântec*, „Lumina Carasului“, VII, nr. 320/10 mai 1935.

¹ *Crăciunul, Spre sfârșit*, „Lumina Carasului“, II, nr. 51-52/25 decembrie 1930; *Iarnă târzie*, „Lumina Carasului“, III, nr. 2/11 ianuarie 1931; *De-aș știi că vii...*, „Lumina Carasului“, III, nr. 3/18 ianuarie 1931; *Tăceri de plumb*, „Lumina Carasului“, III, nr. 5/1 februarie 1931; *Romanță*, „Lumina Carasului“, III, nr. 7/15 februarie 1931; *Tu știi!...*, „Lumina Carasului“, IV, nr. 41/9 octombrie 1931; *Tu nu porți...*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 274/24 iunie 1934; *Sonet*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 278-279/1 august 1934; *Pantum*, „Lumina Carasului“, nr. 288-289/15 octombrie 1934; *Necuprins*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 298/16 decembrie 1934; *Revino*, „Lumina Carasului“, VII, nr. 301/1 ianuarie 1935; *Reminiscentă*, „Lumina Carasului“, VII, nr. 302/6 ianuarie 1935; *Romanță*, „Lumina Carasului“, VII, nr. 303/13 ianuarie 1935; *Dorință păgână*, „Lumina Carasului“, VII, nr. 304/20 ianuarie 1935; *Minți și tu*, „Lumina Carasului“, VII, nr. 308/17 februarie 1935; *E noapte...*, „Lumina Carasului“, VII, nr. 309/24 februarie 1935; *În parc*, „Lumina Carasului“, VII, nr. 324-325/15 iunie 1935.

² *Lui...*, „Lumina Carasului“, V, nr. 6/5 februarie 1933; *Lui...*, „Lumina Carasului“, V, nr. 8/19 februarie 1933; *Te aștept...*, „Lumina Carasului“, V, nr. 12/19 martie 1933; *Cântec de dor*, „Lumina Carasului“, V, nr. 212/16 aprilie 1933; *În fața Ta*, „Lumina Carasului“, V, nr. 248/25 decembrie 1933; *Când te-am văzut...*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 263/8 aprilie 1934; *Ai venit...*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 271/3 iunie 1934; *Sub vraja chipului tău...*, „Lumina Carasului“, VII, nr. 305/27 ianuarie 1935; *În adâncă mea iubire...*, „Lumina Carasului“, VII, nr. 313/24 martie 1935.

³ *Dimineată de Aprilie, Amiază de Aprilie, Seară de Aprilie*, „Lumina Carasului“, V, nr. 213/23 aprilie 1933; *Din tren te-ai coborât, Muncitorilor!*, „Lumina Carasului“, V, nr. 214/30 aprilie 1933; *Glasul Domnului peste ape a strigat...*, „Lumina Carasului“, V, nr. 216/14 mai 1933; *Era o noapte de April*, „Lumina Carasului“, V, nr. 220/11 iunie 1933; *De departe ochii tăi*, „Lumina Carasului“, V, nr. 222/25 iunie 1933; *Final de roman*, „Lumina Carasului“, V, nr. 240-241/12 noiembrie 1933; *Măi bădiță din cărare*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 251-253/28 ianuarie 1934; *Ciobănaș de la miori*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 254/4 februarie 1934; *Lui Cornel Corneanu, Lui Ion Gh. Duca*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 260/18 martie 1934; *Dimineată de Aprilie, Amiază de Aprilie*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 264/15 aprilie 1934; *Seară de Aprilie!*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 265/22 aprilie 1934; *Mărire Ție, Isuse!*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 270/27 mai 1934; *Triluri de caval*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 271/3 iunie 1934; *Bătrânul flașnetar, Patriarhală*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 272/10 iunie 1934; *Codrii*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 273/17 iunie 1934; *Reverie de lună*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 274/24 iunie 1934; *Noapte de Iulie, Nici o luminică'n jur*, „Lumina Carasului“, VI, nr. 276-277/8-15 iulie 1934.

about certain brochures, calendars, books of fiction or specialized literature, all of which would increase the quantity and quality of personal knowledge.

Reading a newspaper is necessary, but not sufficient in the cultural formation of an intellectual, whether rural or urban. We would further like to depict everyday life at Bocșa-Montană in the 1930s. In this respect we have resorted to the information provided by the press of the time – an angle of investigation that the present study would like to impose and consolidate, and which, we believe, would prove benefic for research in the field of contemporary historiography.

We have found advertisement inserts extremely useful in deciphering the intimate workings living together as human beings. At most times, the information was incomplete or superficial, but it had the same aim: that of promoting an event, product or cultural offer.

The productive field proper can be sub-divided into a series of elements, distinguishable by their content and means of presentation. The technical sector is dominated by the local printing houses – „MINERVA“, Carol Otzinas and Rosner. They were organized in a typical manner, as complex enterprises encompassing the adjacent bookbinding unit, the bookstore and the stationery's. The most complex information was provided for „MINERVA“, hence the sense that it must have been the most important local enterprise of the kind. The existence of the bookstore was mentioned before that of the printing-house¹, which suggests a possible expansion of a profitable business. While it was published, „Lumina Carasului“ abounded in ads referring to the bookstore's exhibit. „SCHNUR“ timber industry and the blinds factory were mentioned in direct relation to the quality of the products: „*De ce se poartă așa de mare interes după Rollourile de lemn și laturile „Esslinger“? Pentru că se expediază numai calitate specială...*“² An special kind of service is offered by Carol Marossy to the neighbours in the fall of 1930: „*Întreprinderea pazei de noapte cu data de 1 noembrie a.c. își începe activitatea în Bocșa-Montană-Vasiova. Paznici vor fi angajați numai oameni localnici cu garanții morale și materiale de încredere și serioși. Doritorii de a face asigurarea pazei prăvăliilor, atelierelor sau edificiilor se vor adresa la Alexandru Poenariu, Bocșa-Montană*“³.

The commercial sector is extremely generous from the point of view of product quality and diversity. The fashion store owned by Ieremia Andries was the one most often mentioned in the periodicals of the time, which is indicative of its importance. The owner of the store drew his inspiration from the urban models and diversified his range of clothes. Apart from ready-to-wear, he suggested his clients various types of cloth, boots, wedding apparel and textile products. His texts took into consideration his clients' constant demand for quality and cheap products, as well as the appropriate time of year in the dialogue autumn – winter – spring⁴.

¹ A list of the products available in the MINERVA bookstore was published in „Lumina Carașului“, I, no. 33/14 April 1929, p. 4, while the printing-press was advertised as functional only as of the month of May of the same year.

² „Lumina Carașului“, I, nr. 17/4 august 1929, p. 4.

³ „Lumina Carașului“, II, nr. 42/26 octombrie 1930, p. 4.

⁴ Here are three illustrative examples: *!!! Nici idee n'aveți D-voastră, ce ieftine, elegante și ultra-moderne Haine și Paltoane gata pentru dame, bărbați și copii, au sosit la Magazinul Ieremia Andrieș „LA MIREASĂ“, Bocșa-Montană, Str. Principală Nr. 32 Telefon Nr. 25 Mare asortiment în tot felul de*

The stores in Bocșa-Montană offered a variety of merchandise, grouped in several categories, relevant for the possibilities of a place with urban perspectives: automobiles¹, radio batteries, cosmetics, records, discs, books and calendars, stationery products and lottery tickets. The information on automobiles was published by „Lumina Carasului“, which functioned halfway between the seller and the potential buyers. The use of the radio, the telephone and the automobile² on an everyday basis is suggestive of people’s connection to the habits of urban civilization in the 1930s. Although the – controversial at the time – radios were paradoxically absent from the variety of products offered by the „MINERVA“ bookstore, their existence as merchandise is suggested by the existence of batteries in stores. Cosmetics were the pride of „MINERVA“ – the most complex presentation took place in the summer of 1931: *„DOAMNELE ȘI DOMNIȘOARELE pentru completarea toaletei și îngrijirea feței să-și comande pudra, rouge-ul, parfumul, apa de colonie înfundată și vărsată, etc., numai dela Librăria „Minerva“ Bocșa-Montană Str. Principală 28 Mare depozit de pieptene de toate calitățile, pastă și perii de dinți, serviciu complet pentru manicule, săpunuri alese, brățare de os, poșete, oglinzi, cuțițașe, degetare, ș.a. Prețuri ieftine și de concurență“*³. Further interventions insisted on the advantage of the price⁴ or on the remarkable quality of „Chlorodont“ toothpaste⁵. The same bookstore sold, in 1930, „Phonycord-Flexibil“ records, the most advanced ones at the time. The fact that the local bookstore had exclusivity for the product in entire Caras county is suggestive of the managerial skills of the local merchants. Prose writings and calendars were also sold by the ubiquitous Mihail Velceanu, the owner of „MINERVA“. We have chosen two examples of titles mentioned in „Lumina Carasului“: the calendar „Luminaa Poporului“ („People’s Guiding Light“) and the one-act play „It Might Have Been Worse“, by Mihail Velceanu. The former represents a genuine act of promotion, lasting from the summer to the winter of 1933. Edited by „Lumina Carasului“, the calendar had a proper commercial debut on 25 June 1933⁶. The idea was resumed, in a more concise form, three weeks later: *„Toată lumea așteaptă să apară Calendarul „LUMINA POPORULUI“ pe 1934 Conținut bogat! Lectură variată! Cultură! Știință! Economie! Clișee! Curiozități! Rezervați-vă*

---

ghete. Încercați și vă veți convinge de adevăr“, in „Lumina Carasului“, I, nr. 24/22 septembrie 1929, p. 3; *Toate articolele de iarnă* ce se mai găsesc în magazinul lui Ieremia Andrieș din Bocșa-Montană Telefon 25, la „Mireasă“, se vând acum cu preț foarte redus, considerându-se ca după saison“, Lumina Carasului“, IV, nr.2/10 ianuarie 1932; „Unde faceți cumpărăturile pentru sfintele sărbători? Bineînțeles, numai la vechea și marea firmă de manufactură și îmbrăcăminte „La Mireasă“ I. Andrieș Bocșa-Montană“, in „Pământ Bănățean“, I, nr. 1/16 martie 1935, p. 3.

¹ The following cars were offered in 1931: an Austro-Daimler (25.000 Lei in March), a 1928 Citroen (in November) and a 6-cylinder Pontiac in April.

² „La Mireasa“ (At Bride) store’s phone number was insistently mentioned in most of the advertisements.

³ „Lumina Carasului“, III, nr. 24/14 iunie 1931, p. 3.

⁴ „Lumina Carasului“, IV, nr. 38/18 septembrie 1932, p. 2: *Este un avantaj pentru Dv. Dacă vă procurați Apa de Colonia, săpunul, pasta de dinți și articolele de toaletă dela Librăria „MINERVA“ Bocșa-Montană. Un dl. apă de colonie de calitate superioară dela Lei 12 până la 35“.*

⁵ „Lumina Carasului“, V, nr. 212/16 aprilie 1933, p. 4: *„ÎNTREBUINȚÂND APA ȘI PASTA CHLORODONT PENTRU DINȚI, NU VĂ EXPUNEȚI DANTURA! De vânzare în tuburi mici și mari la Librăria „MINERVA“.*

⁶ „Lumina Carasului“, V, nr. 223-225/16 iulie 1933, p. 6.

comenzile pentru aceasta!“ Beyond the act of literary creation proper and its intermittent enactment, Mihail Velceanu evinced the commercial spirit so useful in his job. The calendar was welcomed, with due respect, as an act of culture difficult to accomplish in a peripheral environment: „*La 1 Octombrie a apărut, în condițiuni excelente, CALENDARUL „LUMINA POPORULUI“ pe anul 1934 redactat de ziarul nostru, cu concursul mai multor scriitori și publiciști de seamă, în 126 pagini. Calendarul are 40 de clișee și fotografii din țară și străinătate, parte calendaristică, culturală, literară, științifică, economică, de povești, curiozități, snoave, glume și târgurile din Ardeal și Banat. Cronologia anului 1934, Posturile, Sărbătorile și alte zile schimbătoare, Anotimpurile, Zilele de repaus, cum și luna plină și pătrarul de lună sunt tipărite cu roșu. Prețul unui exemplar Lei 14. Exemplare speciale Lei 15 bucata. Calendarul îl puteți cumpăra de la toate librăriile și comercianții din Ardeal și Banat. Dacă undeva nu-l găsiți, trimiteți-ne prin poștă costul exemplarului și 2 Lei pentru porto și vi-l trimitem imediat*“¹. It was advertised in a professional manner, evident both in the concise review of the volume and in the mention of the purchasing facilities. Two details are worth mentioning; its sale in Ardeal and Banat, and the concern for serving everybody who might have been interested, irrespective of their place of residence, with the aim of exhausting it rapidly. The remaining stock was advertised before the Christmas of 1934: „*În casă bună, calendar bun, deci cumpărați necondiționat CALENDARUL „LUMINA POPORULUI“ pe anul 1934...*“², which shows that its success to the public had not been complete.

We have already mentioned the fact that Mihail Velceanu's literary production had not been substantial enough to make him a presence in the literary environment of Banat. Nevertheless, Velceanu was quite active in his area of residence. He shared the ambition of transforming the „MINERVA“ establishment into a publishing-house worth comparing with similar ones in Resita. This ambition translated into an adequate policy, which took into consideration the people's horizon of expectation and their capacity to meet local cultural enterprise. His one-act theatre plays were aimed at entertaining an unpretentious public. He drew inspiration from the rural life and the plays were expressly meant to moralize on the behaviors that transgressed the mental configuration imposed by long-term embedded oral tradition. The most successful ones were the comedies, which nourished a rural propensity for the playful. Mihail Velceanu was perfectly aware of these things, which he respected and therefore included in his creation, dated in the fall of 1933: „*În curând va apare în editura „MINERVA“ din Bocșa-Montană lucrarea „Putea să fie și mai rău“ comedie într-un act de Mihail Velceanu. Reuniunile, Corurile, Societățile Culturale și toți acei cari fac pregătiri de reprezentații teatrale pentru sărbătorile Crăciunului, să cumpere aceasta. E foarte hazlie, producând o oră de răs delirant pentru spectatori. Prețul 25 Lei plus 4 Lei porto. Comenzile le primesc și în timbre sau mărci poștale*“³. Velceanu's cultural offer is worth insisting on. In the opening lines of the play's advertising, he presented the technical aspects of the matter. Logically, he continued with the target public: the communal amateur groups and everybody else who might

¹ „Lumina Carașului“, V, nr. 234-236/8 octombrie 1933, p. 4.

² „Lumina Carașului“, V, nr. 247/20 decembrie 1933, p. 4.

³ „Lumina Carașului“, V, nr. 238-239/29 octombrie 1933, p. 2.

be interested (an all-encompassing formula covering a potentially large group expressly not mentioned), and with the time of the performance: the winter holidays, when, by definition, cultural evenings accompanied by theatre representations were organized. The author showed no modesty when he advertised his product, but this was part of the psychological stock of a winner. Payment conditions, detailed later, are another example of provincial attitudes. Velceanu was insistent and wrote a further page in February 1934: „*Cine nu a răs cu lacrimi, să cumpere piesa „Putea să fie mai rău“*, o comedie care reprezintă o oră de răs delirant. De vânzare la Librăria „MINERVA“ Bocşa-Montană și la toate librăriile din Banat. Prețul 25 Lei¹. This time he adopted a more direct, colloquial tone. As in the case of the calendar „Lumina Poporului“, it is evident that Velceanu had made his entry on the distribution market in Banat. He was not a mere merchandise distributor, but aimed at a kind of reciprocity that granted him a higher status in the economy of marketable cultural items.

In 1932, seven articles that were the object of the feminine newspaper column were noteworthy². They contained competent advice on the latest achievements in the field, presented in a manner that took into consideration the local intellectual level and the financial possibilities of the female inhabitants. The beauty pageants, which had, in the meantime become a positive type of confrontation in an ever-expanding environment, may be more easily explained by resorting to these therapeutic explanations. The overt plea for the use of perfume began with the history of this type of cosmetic transformation of the human personality and then attempted an adaptation to the realities of the time: „...*Este o părere generală, că parfumul folosit de fiecare arată temperamentul, individualitatea acelei persoane. Această părere, însă, este greșită, căci femeia nu întotdeauna are posibilitatea de a-și alege parfumul după starea sistemului ei nervos (!) – va să zică după capriciul ei – ci, de cele mai multe ori, în special azi, după mijloacele materiale de care dispune*“³. The articles on cosmetics are proof of people's needs and of their willingness to cultivate and modernize themselves, in tune with the urban models to which they constantly related. At the same time, they are good proof of the ever more diversified offer of „MINERVA“ bookstore.

Leisure represents a vast area of research. It is an interesting mixture of the productive sector – represented by those who make a specialized offer – and of the unproductive one – represented by the consumers. On the one hand, there is the production of material and cultural goods (everything that might be generically called „entertainment“); on the other hand, there are the consumers, without whom production, irrespective of its intrinsic quality, cannot validate itself. We are interested in the ways of leisure and pass-time at Bocşa-Montană in the 4th decade of the 20th century and for this purpose we have studied the way in which they were reflected in the local press at the time.

¹ „Lumina Carașului“, VI, nr. 255/11 februarie 1934, p. 3.

² The titles are suggestive: *Cum ne putem menține tinerețea, Cum ne putem obține un ten frumos, Cum să ne îngrijim părul, Despre siluetă, Rolul parfumului în cosmetică, Baia în cosmetică, Despre îngrijirea brațelor*. Serialul este găzduit de publicația „Lumina Carașului“, în intervalul 3 aprilie-28 august 1932.

³ „Lumina Carașului“, IV, nr. 19/8 mai 1932, p. 3.

Bocșa-Montană was a local interest resort, situated at 190 meters above sea-level, on the railroad linking Resita to Timisoara¹. It took its inhabitants long to acquire this status, and when it happened, the event was mentioned in „Lumina Carasului“. Beyond the recreational possibilities of the place, the new status of resort might incur new opportunities on its urban future. The event occurred in the spring of 1931. Issue no. 17 of 26 April of „Lumina Carasului“ presented a genuine inventory of the local recreational possibilities². One year later, another article was a genuine tourist information leaflet³, and a third intervention (in tune with the promotional tone of the previous ones) was published in 1934, as direct reference to the high-season⁴.

„Cerbul de Aur“ Hotel and UNIREA restaurant were the most important tourism establishments in Bocșa-Montană. They would be joined later by PARADIS restaurants and swimming-pool, and by a mini-resort called Bocsa-Izvor. These were often mentioned in the commercial pages of the newspaper, from the point of view of their main areas of activity⁵ or as background to local cultural events⁶. The other two restaurants that were mentioned were primarily functional during the high-season⁷. Due to the advertising inserts in the local press⁸, they became known in Resita as well.

¹ Cf. *Enciclopedia României*, vol. II, București, 1938, p. 117.

² The famous public gardens and beer-houses in Vasiova: „Ștrandul Paradis“, „Bocșa-Izvor“, „Cerbul de Aur“, „Demetrovici“ and „Vasile Moldovanu“.

³ *Avantajile vizitatorilor Stațiunii Climatice Bocșa-Montană din județul Caraș*, în „Lumina Carasului“, IV, nr. 24/12 iunie 1932, p. 3.

⁴ „Lumina Carasului“, VI, nr. 266/29 aprilie 1934, p. 2.

⁵ Out of a long list off promotional interventions, we shall mention those regarding the New Year's Eve party in 1930: „În seara de 31 Decembrie se va serba *Revelionul* (Silvestru) în sala „Unirea“ (Arjoca) loco unde pe lângă cină și muzică, între timp se vor rula mai multe comedii de cinematograf în câte un act“, în „Lumina Carasului“, I, nr. 37/22 decembrie 1929, p. 3; *Serata de Revelion* (Silvestru) și-o petrece toată lumea la Hotelul și Restaurantul „CERBUL DE AUR“ din Bocșa-Montană, unde pe lângă mâncărurile fine, băuturile alese și superioare, va concerta o orchestră specială. „MARE TOMBOLĂ“ cu 50 bilete câștigătoare cum și alte atracții. Meniu bogat și convenabil. Proprietar: FRANCISC KALIKIN, „Lumina Carasului“, II, nr. 1/1 ianuarie 1930, p. 3; *Mergem? Unde? Când? La SERATA de REVELION* (Silvestru) în 31 Decembrie seara la restaurantul „UNIREA“ (Arjoca) Bocșa-Montană, unde se servește mâncări și băuturi gustoase și foarte ieftine. *Muzică! Dans! Distracție!*, „Lumina Carasului“, II, nr. 1/1 ianuarie 1930, p. 4.

⁶ The music and theatre performances, the soirees and particularly the „Press Soiree“ constantly hosted by „Cerbul de Aur“ (Golden Deer).

⁷ „*Restaurantul ȘTRAND „PARADIS“ Bocșa-Montană* servește zilnic cele mai alese și mai gustoase mâncări. Băuturi răcoritoare, fine și superioare. Serviciu ireproșabil. Abonații vizitatori ai stațiunii climatice beneficiază de reduceri. Prețuri ieftine. Orchestră de prima calitate“, în „Lumina Carasului“, IV, nr. 33/14 august 1932, p. 4; „A-ți fost vreodată la Restaurantul Bocșa Izvor? Dacă nu, poftiți și vă convingeți că pe bani puțini mâncați și vă petreceți excelent“, „Lumina Carasului“, II, nr. 22/8 iunie 1930, p. 3.

⁸ „Reșițeni! Vilegiaturişti! Excursionişti! Cel mai ideal loc pentru reconfortarea D-voastră este Bocșa Izvor Restaurant în mijlocul naturii Mâncăruri excelente Băuturi de calitate Bere la gheață Orchestră Ștrand și Plajă Apă curgătoare – Nisip . Soare – Aparat de gimnastică – canotaj recreați-vă la Bocșa Izvor! 50% reducere pe C.F.R.“, în „Reșița“, II, nr. 26/28 iunie 1936, p. 4; „Renunțul Ștrand și Restaurant PARADIS din Bocșa Montană Județul Caraș, s-a deschis anul acesta sub conducerea proprietarilor, în regie proprie, servind cele mai gustoase mâncări și băuturi răcoritoare. Parcul și bazinul de scaldă complet renovate, muzică specială sub conducerea renumitului șef de orchestră Jancsi, zilnic dela ora 5 începând, iluminatie bună proprie și serviciu ireproșabil sub conducerea D-lui Fischer Iosif. Pension complet (dejun, masă și cină, apoi abonament la bae și tenis) 100 lei zilnic de persoană. Reducere pe C.F.R. 50% până la distanța de 60 km, iar peste 60 km numai 25%“, „Lumina Carasului“, III, nr. 23/6 iunie 1937, p. 4.

In the first part of the present study, we referred to the perks of „Luminaa Carasului“ newspaper. We should also mention the advertisement proper that the owner of the weekly newspaper made himself in time. This was part of his attempts at integration into urban behavior structures. For instance, in an article published on 26 January 1930, bank owners from the Banat regions were invited to publish there: „*cu prețuri foarte convenabile, tot felul de bilanțe bancare, prospecte de emisiuni, etc. Băncile cari tipăresc convocări cu bilanț aparte au o reducere de 30% la imprimare*“¹. In the summer of 1932, an extended ad for the local „MINERVA“ book-store included a text that praised the previously mentioned weekly newspaper: „*Rezolvați Dorinșa Dv. De a avea săptămânaș o gazetă bună, ieftină și cu cele mai recente știri din județ, țară și străinătate, abonând „LUMINA CARAȘULUI“. Apariție regulată și punctuală*“². Another notable intervention occurred in 1934, when the change of title into „Curentul Nou“ was explained (a newspaper dealing with culture, information and anti-revisionist activity)³.

The issues of shopping, supply and services have already been tackled in the present paper. We shall further investigate the issue of cultural offer: art, music, theatre, cinema, soirees and popularization conferences. Plastic art is primarily aesthetic, it is produced with relative difficulty and it is not easily consumed by the public. Attempts of the kind would be, by definition, scarce in a small, semi-urban community. We can provide only two examples: the painting work in the local Orthodox church, done by Ioachim Miloaia in 1931⁴, and the varnishing days of two local monuments respectively: one dedicated to the heroes of World War I⁵ and the bust of the politician I. G. Duca in the spring of 1936⁶.

The other domains may be generically called performing arts. The „Doina“ music group from Vasiova constantly performed in Bocșa-Montană, especially at Christmas time⁷. It also enjoyed favorable reviews in the press in Resita⁸. Even if it did not match the performance of its immediate neighbors, the „Armonia“ music group (organized in 1922 by three local notable people – Dr. V.Vuc, M.Muresan and N. Huma-Bogdan⁹) dominated the scene in Bocșa-Montană. It was joined by the „Mihail Gaspar“ choir, which was nevertheless more active in the field of theatre performance. The choir of „Temperanta League“ in Bocșa-Română, directed by the school teacher Cornel Pancan, was renowned for the interpretation, in the winter of

¹ „Lumina Carașului“, II, nr. 4/26 ianuarie 1930, p. 2.

² „Lumina Carașului“, IV, nr. 31/31 iulie 1932, p. 4.

³ „Lumina Carașului“, VI, nr. 290-292/4 noiembrie 1934, p. 4.

⁴ „Lumina Carașului“, III, nr. 39/27 septembrie 1931, p. 3.

⁵ „Lumina Carașului“, VI, nr. 265/22 aprilie 1934, p. 3. Monumentul este executat de un artist local: T. Botlik.

⁶ *Desvelirea bustului lui I.G.Duca la Bocșa Montană*, în „Reșița“, II, nr. 18/10 mai 1936, p. 2. An ad inserted in the same publication in the autumn of 1940: „la Bocșa Montană legionarii au dat jos bustul de bronz al lui I.G.Duca, (cel) care a desființat mișcarea în 1933“, „Lumina Carașului“, VI, nr.39/29 septembrie 1940, p. 4.

⁷ Concerts in the years 1929, 1930, 1931 and 1935.

⁸ Aureliu Novac presented the personality of Nistor Miclea, composer and director of the „Doina“ Choir in Vasiova, see „Valea Berzavei“, „Reșița“, III, nr. 22/13 mai 1933, p. 3. Information concerning the same group of singers in „Reșița“, V, nr. 18/7 mai 1939, p. 1.

⁹ „Lumina Carașului“, II, nr. 34/31 august 1930, p. 4.

1933, of the musical comedy entitled „The White Nightingale“ by Filaret Barbu¹. There were more notable music events in the 1930s. They included the tournament of „Vidu“ choir from Lugoj, which interpreted the musical comedy entitled „Banat Tunes“ by Filaret Barbu (on 2 June 1935²), the emulation of the choirs that were part of the Choir and Brass-Band Caras Association – the Bocșa-Montană section (23 June 1935)³ and the concert of baritone Constantin Ursulescu from the Romanian Opera in Cluj-Napoca (7 December 1935)⁴.

The area of theatre performance recorded the same duality in terms of cultural offer, with the notable difference that the outside offer prevailed. The local amateur students (a precious formula encompassing at best the members of „Mihail Gaspar“ assembly) performed, on 20 September 1930, in I.L.Caragiale’s already classic play, „The Lost Letter“. Reviews of the event insisted on the actors’ admirable performance⁵. On 21 February 1931⁶, the local „Unirea“ Auditorium hosted a theatre and dance performance of the „Mihail Gaspar“ group. The event followed by a show proper given by the same group, on 13 April 1931, in the Auditorium of „Cerbul de Aur“ Hotel. Directed by Dimitrie Zgribanu, the assembly performed in „The Vow“, by Zaharia Barsan and „A Night at Oituz“, by Mihail Gaspar. The comment that followed the event insisted on the necessity of theatre as a form of education in a provincial environment. We should also mention the reaction of the local people – debatable, but explainable in the context of the time⁷.

The theatre evening of the Ocna de Fier Song Group (President Constantin Balu) organized in „Unirea“ Auditorium on 17 April 1933 enjoyed great success. The review of the event mentioned the large audience⁸. The people’s interest in the event can be related to regional cultural patriotism (as the group was from their county) and to their interest in the topic of the play, perfectly accessible to an audience less educated in theatre matters. A series of other theatre groups started performing as of the spring of 1930, maintaining the people’s interest in the field. One of them was „Fekete Mihaly“ group, with 10 consecutive performances⁹. Another one was Corascu and Iulian group, which toured Oravita and Caras county. Their performance on 15 March 1930 (we do not have any information on the title of the play) enjoyed great

¹ Information on this event in „Valea Berzavei“, „Reșița“, III, nr. 11/11 februarie 1933, p. 3 and „Lumina Carașului“, V, nr. 5/29 ianuarie 1933, p.4; nr.7/12 februarie 1933, p.2; nr.8/19 februarie 1933, pp.1-2.

² Information on this concert in „Lumina Carașului“, VII, nr. 320/10 mai 1935, p. 4; nr. 322/26 mai 1935, p. 1; nr. 323/1 iunie 1935, p. 1 and nr. 324-325/15 iunie 1935, pp. 1-2.

³ „Lumina Carașului“, VII, nr. 326-327/1 iulie 1935, p. 3.

⁴ „Lumina Carașului“, VII, nr. 348-350/15 decembrie 1935, p. 4.

⁵ „Lumina Carașului“, II, nr. 39/5 octombrie 1930, p. 3.

⁶ „Lumina Carașului“, III, nr. 7/15 februarie 1931, p. 3.

⁷ „Lumina Carașului“, III, nr. 16/19 aprilie 1931, p. 2: „...Rezultatul moral și material a fost mulțumitor. Deși ambele drame au fost admirabil jucate, s-a observat o greșeală a unor participanți, cari habar n-au ce e teatrul, pe când erau reprezentate cele mai tragice scene de război, atunci au râs cu hohote spre disprețul lor. A lăsat mult de dorit atitudinea comercianților locali, cari n-au participat deloc la această frumoasă manifestație culturală românească, cu toate că membrii reuniunii le sunt clienți, n-au găsit de cuviință să-i încurajeze? Fapta lor constituie o greșeală de neiertat și pe viitor să nu ne mire dacă nu vor avea cumpărători. Oare românii n-au merite în această comună?“

⁸ „Lumina Carașului“, V, nr. 213/23 aprilie 1933, p. 4.

⁹ „Lumina Carașului“, II, nr. 8/2 martie 1930, p. 2.

success and the members of the group were asked to return on 23 May¹. Jody Carol's group made its debut on the local scene on 25 November 1930, and the type of performance was to the local people's liking: „...destoinicul Jody Carol, directorul trupei, împreună cu cei 12 artiști și artiste, își joacă rolurile de minune, având programe alese și pline de scene amuzante, în cari viața reală este redată natural și în formele ei adevărate. Publicul și îndeosebi marele nostru număr de abonați, atât români cât și minoritari din Bocșa, Reșița și Oravița, pot să dea concursul cuvenit trupei, pentru că merită banul, cu toate că timpurile sunt de o așa natură încât reclamă cruțarea lui. O reprezentație bună dă omului un an de viață”². The three-act comedy entitled „The First Man in Romania” performed on 17 December 1931 by the touring Tantzi Alvas and I.Frimu group from Bucharest, went almost unnoticed³. On the other hand, the performances of Pepe Georgescu⁴, another actor from Bucharest, were always an event – apparently the most successful one was the one entitled „The Summer Leave”, performed – in tune with the season – in August 1931: „Pepe Georgescu, renumitul artist de teatru și societar al Teatrului Național din București, a dat în cursul săptămânii trecute reprezentații teatrale la Bocșa-Montană și Reșița, jucându-se „Concediul de vară”. Rolurile au fost admirabil executate, iar Pepe Georgescu, cu talentul său rar și deosebit, a știut să facă publicul să petreacă și să râdă cu hohote. Păcat că românii dau prea puțină importanță trupelor românești”⁵.

In the spring of 1930, the owner of „Unirea” hall, announced the fact that he want to use the new kind of movies, because: „La Reșița, F. Crăciun, proprietarul cinema ASTRA și-a procurat filme vorbitoare”⁶. An entrepreneur from Resita, Iulius Petcovici, opened, in the autumn of the same year, a new cinema in Bocșa-Montană: „În vederea începerii reprezentațiilor s-au comandat cele mai renumite filme și credem că publicul din Bocșa-Română, care a dosit o astfel de distracție, va da sprijinul cuvenit și va cerceta noul cinematograf”⁷. Unfortunately, we have no information on its proper functioning⁸. Sound film was presented in Caras county in September 1930, and Bocșa-Montană was quoted on top of the list of localities that benefited from it: „Filme sonore și vorbitoare au rulat pentru prima dată în județul nostru în luna septembrie și corentă la cinematografele ASTRA, OLTENIA din Reșița, UNIREA din Bocșa-Montană și ASTRA din Oravița. Localurile de cinema au fost slab cercetate, din cauză că se vorbește numai englezește”⁹. Censorious local commentators insisted on the dangers of the English language and on the morality of the movies. An article entitled „The Education of Youth”, signed with the author's initials, insisted on the fact that young people under the age of 16 should be denied access to certain movies: „...Scenele de dragoste văzute pe pânza albă a ecranelor, în

¹ „Lumina Carașului”, II, nr. 10/16 martie 1930, p. 2 and nr. 11/23 martie 1930, p. 2.

² „Lumina Carașului”, II, nr. 47/30 noiembrie 1930, p. 4.

³ „Lumina Carașului”, III, nr. 52/25 decembrie 1931, p. 3.

⁴ Performances with the plays: „Căsătoria” de A.P.Cehov (18 mai 1929); „Copilul Minune” (4 august 1930); „Concediul de vară” (18 august 1931); „Pentru Patrie” de Charles Méré (14 aprilie 1935).

⁵ „Lumina Carașului”, III, nr. 34/23 august 1931, p. 2.

⁶ „Lumina Carașului”, II, nr. 979 martie 1930, p. 2.

⁷ „Lumina Carașului”, II, nr. 35/7 septembrie 1930, p. 2.

⁸ Despite the fact that, at the end of October, the „Modern” cinema was opened.

⁹ „Lumina Carașului”, II, nr. 42/26 octombrie 1930, p. 3.

realitate sunt maigoale, picanterea e cu mai puțin înconjur redată. Luptele bandiților, loviturile pungașilor sau criminalilor, pe cei maturi nu-i agită și nici nu le ațâță simțămintele spre a comite ceea ce au văzut, totul le produce distracție, mai mult sau mai puțin senzațională. Tineretul de vârstă mijlocie, elevii și elevele școlilor secundare, ucenici și fete casnice, de multe ori înțeleg contrariul din ce li se predă. Pentru școlarii claselor primare filmele neselectate produc însă un mare pericol. Scenele de dragoste și picanterea, în zadar le sunt ascunse în familie, furturile, crimele sau aventurile cu peripeții deși sunt combătute de părinți, ele excită pe micuții cercetători de cinematografe, le dă imbolduri dăunătoare creșterii și vieții de mai târziu. Ei trag învățături rele și nefolositoare din toate acestea, devenind periculoși pentru societate și viața socială de mâine“¹. Most of the movies advertised in „Lumina Carasului“ were German ones², hence the bitter reaction against the American ones. Nevertheless, the paper advertised, three weeks before the event proper, the film of the return of King Charles II to Romania³.

Soirees were organized the year round, with an increased frequency in the winter season. They were an occasion for displaying one's outfit, social skills and the advantages of official position, and the local people assiduously attended them. The most successful ones were those organized by the members of „Lumina Carasului“ on the occasion of the newspaper's anniversary. The advertisement promoting these events was constantly improved and indicated a competitive collective frame of mind that was comparable to that in Resita. Given the proximity of the three communes and of Resita we cannot but suspect the intensity of the cultural interchanges (part of which were mentioned explicitly).

The local press mentioned very little about the conferences aimed at culture mass dissemination⁴. The existence of a body of teachers and of a number of prominent local men of culture is not an excuse for this impassiveness. Undoubtedly, we might deal with the possibility that those who were interested in a particular issue were directed to Resita; for instance, the staff of the „MINERVA“ bookstore advised those who were interested in music to join the „Friends of Music“ society in Resita⁵. There were many occasions for conferences (well organized or improvised ones), but the written page did not record them.

The sports club in Bocșa-Montană was at its best in 1929, when the football team won the Resita subcommittee championship. The President of the Association, engineer Gheorghe Brebenariu, congratulated the winners personally. The prize – recorded as such by „Lumina Carasului“ – was one in tune with the communal level and with the status of amateurs: „...*La sfârșit s-a dat jucătorilor câte o gustare și vin*

¹ „Lumina Carasului“, VI, nr. 255/11 februarie 1934, p. 2.

² The Beggar Student (31 martie 1929); The Last Dance (7 aprilie 1929); Alraune; The White Slave (21 aprilie 1929); The Way a Viennese Woman Kisses (9.10 mai 1929); The Secret of Dark Room (12 mai 1929).

³ „Lumina Carasului“, II, nr. 25/29 iunie 1930, p. 3.

⁴ Constantin Nedelcu – „Opera Năpasta“ (1 mai 1930); dr. Eugen Goldner – „Bolile molipsitoare“ (7 iunie 1930); Ion Dongorozi – „Unirea Basarabiei cu Patria Mamă“; *Idem* – „I.A. Bassarabescu“; *Idem* – „Simion Mehedinți“; A. Renoiu – „Mihail Gașpar“ (10 aprilie 1932).

⁵ „Lumina Carasului“, V, nr. 240-241/12 noiembrie 1933, p. 2.

în urma cărora fiecare a plecat fericit spe casă, cu gândul la noi succese sportive“¹. Fortunately, that amateurish mentality soon became history. In the spring of 1931, the club opened new sections: biking and table tennis². As the neighboring area permitted group hiking, a specialized section („Carpatina“) was set up in the summer of 1934, at Bocsă-Izvor³.

The swimming pool in Bocsă-Montană, suggestively called „Paradise“, was destined for the people who attended the local climatic complex. Officially opened on 1 June 1930, it had facilities that compared to the most sophisticated ones in the field: a summer-garden, a restaurant and an orchestra (occasionally the jazz band of the Resita Fire Department gave concerts here).

The local people also attended dancing classes, which prepared them for the soirees. They were also advertised – one of the most interesting ads was that of the teacher Emil Niedermayer: „*Curs de dans Cu începere dela 3 Mai a.c. (1929), se va deschide un curs de dans în Bocsă-Montană, sala „Cerbul de Aur“ sub conducerea d-lui profesor Emil Niedermayer, unde se vor învăța cele mai moderne dansuri, ca: Angora-Fox, Black-Bottom, Jallée, Tango 1928, Vals Celston (?) cum și tot felul de dansuri naționale. Taxele cursului de 6 săptămâni sunt de 600 lei*“⁴, which referred to exotic dances and made one’s mind wander to faraway places...

We cannot conclude this review of leisure possibilities in Bocsă-Montană without mentioning conjuring shows. The local audience reveled in the possibility of being immersed in the secrets of a fabulous world, so different from mere cinema projection. In the spring of 1930, professor Mabusse gave a series of 5 performances, after which he continued his tour in the neighboring places. In the autumn of 1932, the inhabitants of Bocsă-Montană welcomed professor Emiro-Bey, a specialist in hypnotism. Leaving aside the exotic nature of these names, we can assume that the nature of the shows matched and was adapted to an interest inherent in the human species. The enthusiasm for certain shows was often related to the one people had for pilgrimages to holy places, and it was excellently analyzed by the editors of „Curentul Nou“. It was, in fact, the first enterprise of the newly founded local tourism office.

We hope, at the end of our study, that we have reached our aim: to demonstrate the intellectual stamina of the people in Bocsă-Montană in the 1930s, illustrated by cultural involvement and by specific ways of leisure. We have constantly referred to the model provided by Resita in order to underline the areas of interference – the people in Bocsă-Montană desperately desired a different status, one which they would only acquire in post-war years. The talent, enthusiasm, and, last but not least, the money input ultimately paid off for the people in the three localities so intimately linked. Bocsă-Montană, Bocsă-Română and Vasiova provided yet another example of

¹ „Lumina Carașului“, I, nr.25/29 septembrie 1929, p. 1. The article is entitled: *Decorarea football-iștilor Clubului Sportiv Bocsă-Montană*.

² „Lumina Carașului“, III, nr. 21/24 mai 1931, p. 4.

³ „Lumina Carașului“, VI, nr. 274/24 iunie 1934, p. 4.

⁴ „Lumina Carașului“, I, nr. 6/5 mai 1929, p. 3. Prof. Carol Schwartz’s dance course started on 26 November 1930. Prof. Emil Niedermeyer from Timisoara returned on 33 July 1932. We should also mention, in the same context, the dance recital organized on 22 September 1933, at „Cerbul de Aur Hotel“. It was organized as an initiative of the local „Orthodox Romanian Women’s Association“. The soloist was Ms. Stela Nicolaevici, cf. „Lumina Carașului“, V, no. 232-233/ 15 September 1933, p. 4.

inter-war solidarity, comparable, as we have already mentioned, to that of the Sacele villages in Brașov county. The conjoining of the above-mentioned factors, people's readiness to exploit for the better their physical and intellectual heritage, led to the overcoming of the communal standard, which had been established by rigid administrative criteria. Given the information we have collected from the press of the time, we may therefore assert, without any shadow of a doubt, that, during the 1930s, the community of the three localities acted as component parts of a small town.

BIBLIOGRAFIE/BIBLIOGRAPHY

- Crăciun 1994 C. Crăciun, *Cultură în mediul românesc semi-urban interbelic: cazul Săcele (Brașov) în deceniul 1930-1940*, în *Caietele David Prodan*, Cluj-Napoca, I, nr.1/ianuarie.iunie 1994.
- Crăciun 1996 C. Crăciun, *Reclama în paginile revistei PLAIURI SĂCELENE (1934-1940)*“, în *Acta Musei Napocensis*, 32, II, 1996.
- Diaconoviciu 1898 C. Diaconoviciu, *Enciclopedia Română*, vol. I, Sibiu, 1898.
- MINERVA 1929 *MINERVA Enciclopedie Romana*, Cluj, 1929.
- Enciclopedia României* *Enciclopedia României*, vol. II, București, 1938.